

Зозуля С. М.*

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ПРОДУКЦІЯ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК У СИСТЕМІ ЗАДОВОЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ КОРИСТУВАЧІВ

У загальних рисах охарактеризовано інформаційно-аналітичну продукцію наукових бібліотек як засобу забезпечення інформаційних потреб суспільства в період глобалізації. Актуалізовано потребу підготовки та надання доступу на сайтах наукових бібліотек до електронної галузевої інформаційно-аналітичної продукції. Підкреслено значущість аналітичного огляду як інформаційного продукту. Сформовано перспективні напрями інформаційно-аналітичної діяльності бібліотечних структур.

Сьогодні наукова бібліотека активно адаптується до нових реалій, обумовлених стрімким розвитком електронного мережевого середовища та функціонуванням глобального інформаційного простору. Центральними й регіональними книгозбірнями здійснюється масштабна робота з вироблення сучасних методик роботи з інформацією в умовах поширення електронних технологій, розробки комплексних стратегій із удосконалення бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів. Тож із розвитком інформаційних технологій та збільшенням обсягів продукуюваної інформації змінилися й тенденції інформаційних запитів користувачів.

Мета нашої розвідки – окреслити коло основних видів інформаційно-аналітичної продукції наукових бібліотек у системі задоволення інформаційних потреб користувачів у період глобалізації знання та поширення мережевих інформаційних технологій.

Характеризуючи розвиток інформаційно-аналітичної діяльності (ІАД) книгозбірень в Україні за останні роки, слід констатувати актуалізацію цієї важливої теми, що знайшло своє виявлення в розширенні видового спектра інформаційно-аналітичної продукції бібліотек, загостренні наукових дискусій із питань формування поняттєвого апарату галузі, підвищенні вимог до наповнення бібліотечних сайтів, підготовленні аналітичних матеріалів.

Вивчення українських досліджень, в яких започатковано розв'язання порушеної нами проблеми, показав, що створенню інформаційної продукції як напряму аналітичної діяльності бібліотек присвячено окремі праці І. Вишневської, О. Грогуль, С. Дригайло, С. Зозулі, Л. Чуприни та багатьох інших українських науковців. Особливості інформаційно-аналітичної діяльності книгозбірень у контексті загальноцивілізаційних соціокультурних трансформацій вивчали переважно Н. Автономова, В. Бондаренко, Г. Булахова, Н. Вітушко. Аналіз основних напрямів інформаційно-аналітичної діяльності бібліотечно-інформа-

* © Зозуля С. М.

ПЕДАГОГІЧНЕ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО

ційних центрів України відображено в комплексних дослідженнях В. Горового, Т. Гранчак, О. Кобелева, В. Пальчук, О. Постельжук. Зокрема поняття «інформаційно-аналітична діяльність бібліотеки» із позицій соціальнокомунікаційного підходу вченими запропоновано трактувати як діяльність, що спрямована на створення нової інформації на підставі аналізу документальних джерел для забезпечення інформаційних потреб користувачів як у традиційному, так і в електронному режимі доступу, а також для прийняття управлінських рішень самої бібліотеки [2].

Еволюційні зміни інформаційного простору сучасних наукових бібліотек сприяють розширенню спектра інформаційно-аналітичної продукції та інформаційних послуг. Традиційні й новітні інформаційно-аналітичні продукти спрямовані на забезпечення інформаційних потреб користувачів у сфері суспільно-політичного, економічного та культурного розвитку регіону, інформаційно-аналітичного забезпечення науково-дослідної діяльності, організації власної професійної діяльності. Найпоширенішими видами бібліотечної інформаційно-аналітичної продукції (ІАП) із погляду структурної побудови, тематичного спрямування, змістового наповнення та призначення є такі: альманах, аналітико-статистичний огляд, аналітичний огляди, біобібліографічний нарис, веб-покажчики, дайджест, збірник інтерв'ю, інформаційний та інформаційно-аналітичний бюлетені, інформаційно-аналітична довідка, інформаційно-аналітичний збірник, інформ-реліз, літературне ін-фоліо, прес-дайджест, путівник тощо.

Останнім часом набув актуальності такий вид ІАД, як моніторинг ЗМІ (кліпінг) – це огляд ключових публікацій та Інтернет-ресурсів за актуальними питаннями відповідно до фахових потреб. Джерелами такого огляду є переважно друковані загальнонаціональні, регіональні ЗМІ, галузеві періодичні видання, електронні ЗМІ, сайти й веб-портали спеціалізованих установ, органів державної влади всіх рівнів, політичних і економічних структур тощо. Такий вид ІАП, на нашу думку, дозволяє користувачам оперативно отримувати інформацію про висвітлення певної теми в ЗМІ без ознайомлення з повними текстами, переглянути актуальні аналітичні дані [7].

Разом із тим, як результат ІАД виокремлюють ще й таку продукцію: анонси заходів, бібліографічні, інформаційні, огляди літератури, оглядові довідки, прес-релізи тощо [14]. Огляди поділяють залежно від характеру інформації, глибини згортання інформації (бібліографічні, реферативні, аналітичні), мети складання (узагальнюючі, й такі, що спрямовані на вирішення конкретних практичних завдань), читацького призначення (наукові, практичні, науково-популярні), видів використаних першоджерел (на базі опублікованих/неопублікованих документів, комплексні), широти тематики (вузько тематичні, комплексні), наявності зіставлень і прогнозів (порівняльні, прогнозні), періо-

дичності підготовки (періодичні, разові), способу поширення (опубліковані, неопубліковані, депоновані), хронологічної ознаки (поточні, перспективні, ретроспективні), місця й мови документів (вітчизняні, зарубіжні, комплексні), структури (монографічне видання, збірка оглядів, стаття) [14].

Утім особливе місце в системі забезпечення інформаційних потреб користувачів належить аналітичному огляду, під яким маємо на увазі зведену характеристику інформації з первинних документів щодо певного питання, проблеми, теми. Це інформаційний продукт, що надає споживачеві повну, сконцентровану інформацію, узагальнену за допомогою аналізу, оцінювання основних тенденцій розвитку наукової думки. Першочергове завдання аналітичного огляду – висвітлення цілісної картини проблемної ситуації в розрізі аналізу проблемних питань і перспектив їхнього розв'язання.

Одним із результатів інформаційно-аналітичної діяльності в контексті інформаційного обслуговування користувачів суспільства в період глобалізації знання та поширення мережевих інформаційних технологій є забезпечення умов швидкого та якісного пошуку інформації на сайті, який розглядаємо як інструментарій у комунікації наукової бібліотеки й користувачів, а також як складний інформаційно-аналітичний продукт.

Приміром, на веб-порталі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в контексті задоволення інформаційних потреб користувачів в оперативній галузевій інформації надається доступ до синтезованих наукоємних інформаційно-аналітичних ресурсів: «Моніторинг ЗМІ з питань освіти і науки», «Результати наукової діяльності установ НАПН України», «Аналітичні дослідження з реформування освіти: статті та огляди», «Аналітичні публікації відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти», «Тематичні реферативні огляди», «Бібліографічні матеріали з актуальних питань педагогіки та психології» тощо [6, 8, 10, 11, 12].

Інноваційним напрямом інформаційно-аналітичної діяльності в ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського є започаткування електронного інформаційно-аналітичного періодичного видання з питань освіти, педагогічної та психологічної наук, де користувачі зможуть ознайомитися з різноманітною інформацією: бібліографічною, реферативною, аналітичною [7]. Його мета полягає у створенні оригінального інформаційно-аналітичного продукту, сформованого на засадах опрацювання та структуризації значних обсягів первинної інформації з питань освіти, педагогічної та психологічної наук. Зазначене видання є складовою системи інформаційно-аналітичного забезпечення педагогічної науки, освіти й практики України, яка розробляється й упроваджується фахівцями бібліотеки з 2006 р. Специфіка вибору саме електронної форми видання зумовлена технологічними, економічними й іншими факторами розвитку людства в епоху переходу від постіндустріального до інформаційного суспіль-

ства, а також основними тенденціями й напрямками розвитку електронних видань у різних країнах світу, передусім у Європі. Його започаткування на платформі Open Journal System (OJS)¹ сприятиме упровадженню інноваційних технологій у роботу бібліотеки з електронними виданнями, допоможе ефективніше організувати діяльність бібліотечних структур України з колекціями електронних видань. На сьогодні електронна інформаційна продукція є центральною складовою в системі електронної наукової комунікації, ключовим елементом у мережній інтелектуальній громаді. Суттєвим є також те, що електронна періодика є найбільш ефективною та малобюджетною моделлю публікації й поширення інформації.

Висновок. Отже, підготовлення інформаційно-аналітичної продукції є одним із пріоритетних завдань інформаційної діяльності сучасних наукових книгозбірень у системі задоволення фахових потреб користувачів у період глобалізації знань. Упровадження електронних інформаційно-аналітичних видань та оприлюднення на власних сайтах аналітичних ресурсів сприятиме розширенню й удосконаленню активних форм інформаційно-аналітичного обслуговування користувачів, підвищенню інформаційного потенціалу наукової бібліотеки, а також забезпеченню інтеграції інформаційних ресурсів бібліотечних структур у світову інформаційну інфраструктуру.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати *перспективні напрями* інформаційно-аналітичної діяльності наукових бібліотек:

- 1) розвиток інформаційно-аналітичної діяльності наукових бібліотек із метою посилення їхньої ролі у формуванні системи національних інформаційних ресурсів, а також підвищенні ефективності обслуговування користувачів;
- 2) розроблення та впровадження єдиної уніфікованої системи інформаційно-аналітичних продуктів на всіх рівнях бібліотечної системи України;
- 3) активізація участі бібліотечних структур у різноманітних соціально-комунікаційних процесах щодо перспективних напрямів розвитку інформаційно-аналітичної діяльності, серед яких – урізноманітнення видового асортименту ІАП за рахунок міжбібліотечної кооперації, активне використання інструментарію та інформаційного потенціалу соціальних медіа, здійснення міждисциплінарних досліджень бібліотечної інформаційно-аналітичної діяльності;
- 4) висвітлення специфіки представлення бібліотечних інформаційно-аналітичних продуктів у соціальних медіа;
- 5) вивчення, узагальнення та застосування інноваційного досвіду аналітичної роботи провідних бібліотек України й зару-

¹ Із-поміж програмних продуктів найпоширенішим є Open Journal System. Застосування цієї платформи забезпечує автоматизований контроль усіх редакційних процесів, що значно підвищує якість підготовочих робіт.

біжних інформаційно-аналітичних структур, що сприяє реалізації державної політики зі створення сучасної системи інформаційно-аналітичного забезпечення освіти, педагогічної та психологічної наук.

Література:

1. Вишневська І. Електронні інформаційно-аналітичні продукти бібліотек як засіб удосконалення обслуговування користувачів / І. Вишневська // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. Вип. 18 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2007. – С. 5–12.
2. Грогуль О. (Постельжук О.). Визначення поняття «інформаційно-аналітична діяльність бібліотеки» / О. Грогуль // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань: зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Ін-т держ. упр. – К.: Четверта хвиля, 2011. – Вип. 5. – С. 223–231.
3. Грогуль О. (Постельжук О.). Термінологічні аспекти новітніх видів інформаційно-аналітичної продукції бібліотек / О. Грогуль // Термінологія документознавства та суміжних галузей знань: зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Ін-т держ. упр. І права, каф. держ. упр. – К.: [б. в.], 2013. – Вип. 7. – С. 158–164.
4. Грогуль О. М. (Постельжук О.) Інформаційний продукт інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек / О. М. Грогуль // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. / Одес. нац. політехн. ун-т. – Одеса : Симекс-Принт, 2011. – С. 82–84.
5. Дригайло С. В. Бібліотечно-інформаційні продукти і послуги для користувачів наукових бібліотек / С. В. Дригайло // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2010. – № 4. – С. 79–86.
6. Зозуля С. Електронні інформаційно-аналітичні ресурси Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського НАПН України з актуальних питань педагогіки, психології й освіти / Світлана Зозуля // Порівняльно-педагогічні студії. – 2014. – № 6. – С. 180–183.
7. Зозуля С. Періодичні видання як результат інформаційно-аналітичної діяльності освітянських бібліотек України: сучасний стан та тенденції розвитку / Світлана Зозуля // Вісн. Книжк. палати. – 2014. – № 2. – С. 17–21.
8. Зозуля С. М. Аналіз відвідуваності інформаційно-аналітичних рубрик веб-порталу Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського / С. М. Зозуля // Вісник Книжкової палати. – 2014. – № 9. – С. 28–31.
9. Зозуля С. М. Інформаційно-аналітична діяльність освітянських бібліотек: стан та перспективи [Електронний ресурс] / С. М. Зозуля // Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського: матеріали міжнар. наук.-практ. конференції «Інтегрований галузевий інформаційний ресурс: стан, проблеми, перспективи створення та забезпечення доступу», 14-15 жовтня, 2013, Вінниця. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://www.dnpb.gov.ua/research_activity/seminar_konf/. – Назва з екрана. – Дата звернення 02.03.2015.

ПЕДАГОГІЧНЕ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО

10. Зозуля С. М. Моніторинг відвідуваності віддаленими користувачами інформаційно-аналітичних рубрик веб-порталу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського / С. М. Зозуля // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2014. – № 1-4. – С. 114-120.
11. Зозуля С. М. Специфіка інформаційно-аналітичної діяльності як інноваційного напрямку бібліотечної роботи (досвід відділу науково-аналітичної обробки і поширення інформації у сфері освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського) [Електронний ресурс] / С. М. Зозуля / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського: матеріали міжнар. наук. конференції «Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору», 21-23 жовтня 2014, Київ. – Електрон. текст. дані. – НБУВ. – Режим доступу: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/341>. – Назва з екрана. – Дата звернення 04.06.2014.
12. Зозуля С. М. Формування інформаційно-аналітичних і реферативних ресурсів ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського з питань освіти, педагогіки і психології / С. М. Зозуля // Таврійський вісник освіти. – 2015. – № 1. – С. 270-275.
13. Постельжук О. М. Інформаційно-аналітична діяльність обласних універсальних наукових бібліотек України: основні напрями діяльності і види інформаційної продукції: автореф. дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій: 27.00.03 / Олена Миколаївна Постельжук; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К.: [Б. в.], 2013. – 16 с.
14. Яценко О. М. Укладання оглядових документів: практ. посіб. / О. М. Яценко; НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. – К.: Нілан-ЛТД. –2011. – 84 с.

Кропочева Н. М.*

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПЕРІОДИКА В ЕЛЕКТРОННІЙ БІБЛІОТЕЦІ НАПН УКРАЇНИ

У статті наведено результати кількісного та тематичного аналізу фахових періодичних видань психолого-педагогічної тематики в Електронній бібліотеці НАПН України за період 2005–2014 рр.

Основним завданням інформаційних установ, що функціонують у національній системі науково-технічної інформації, є збереження та розвиток національного інформаційного ресурсу, важливою складовою якого є система вторинних документів. Вона містить переважно реферативну інформацію, призначену забезпечувати вчених і практиків відомостями про публікації у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, здійснювати обмін інформацією про результати наукових досліджень, і, як наслідок, розширювати можливості науково-педагогічного співробітництва. Суттєву роль у реалізації цього завдання відіграє наукова періодика насамперед фахові педагогічні видання – головне джерело інформації про результати проведеного дослідження й один зі складників галузевого інформаційного ресурсу.

Систематичні дослідження динаміки використання періо-

* © Кропочева Н. М.